

Tiltaksstrategi for SMIL 2020-2024 i Vestre Slidre kommune.

1. Prosess

Landbruksnæringa i Noreg forvaltar store områder med miljø-og kulturverdiar der det vert stilt krav og gjeve tilskot for å sikre berekraftig ressursforvaltning. Miljøverkemidlar i jordbruket er samla i Nasjonalt miljøprogram. Her ligg både nasjonalt, regionalt og kommunale virkemidlar, samt bonden sin miljøplan. Miljøprogramsaftinga i varettek både nasjonale mål og internasjonale forpliktingar.

Regionale miljøverkemidlar vert forvalta av Fylkesmann er gjennom Regionalt Miljøprogram(RMP). Kommunale miljøverkemidlar vert forvalta av kommunane gjennom tilskotsordninga. Spesielt miljøtiltak i jordbruket (SMIL). Nye kommunale tiltaksstrategier for SMIL-ordninga som skal gjelde til og med 2024 skal no utarbeidast.

Innanfor fyljande hovudtema vert det her beskrive kva for utfordringar som gjeld og utvalde målsetjingar relatert til miljømessige tilhøve. Tiltak som er aktuelle å nytte innanfor SMIL-ordninga vert sett fram innanfor kvart hovudtema.

Formålet med midlane er å fremme natur og kulturminneverdier i landbruket kulturlandskap og redusere forurensing frå jordbruket, ut over det som kan forventas gjennom vanleg landbruksdrift. Eit viktig mål med ordninga er å få til ein meir målretta innsats med utgangspunkt i lokale behov, utfordringar og målsettingar.

Tilskuddet skal gis til føretak der det forgår en tilskuddsbrettiga produksjon på landbruks eigedommen, og som oppfyller vilkårene i forskrift 19 desember 2014 nr.1817 om produksjonstilskudd og avløysartilskudd i jordbruket §2 og §3 eller §4. Frå 2020 kan også privatpersonar som har landbrukseigedom søke. Landbrukseigedommen sin eigar må gi tillatelse til gjennomføring av prosjekt etter tiltak etter denne forskriften.

I vurderinga av søknaden om tilskudd gjennom de lokale tiltaksstrategiene vil søknader som kan ses i samanheng med regionale miljøvirkemidlar bli prioritert høgt. Det er viktig å sjå den totale miljøvirkemiddelbruken i samanheng, for på den måten å styrke effekten av tiltakene, samtidig som dette vil gi ein meir rasjonell og betre utnyttelse av begrensede økonomiske rammer.

Det vil også vera eit poeng å sette fokus på fellestiltak/områdetiltak. Gjennom slike initiativ vil det være mulig å oppnå større effekter pr bevilgde tilskuddsbeløp,samtidig som det vil omfatte større arealer/tiltak og involvere fleire grunneigare. Slike tiltak vil være effektive for å opprettholde ein aktiv bruk av kulturlandskapet, og vil dessutan være med på å skape trivsel og bolyst i bygda vår.

2. Forankring av tiltaksstrategiane.

Tiltaksstrategien skal sendast på høyring hjå Fylkesmannen og faglaga i landbruket før endeleg politiske vedtak om strategien.

I Vestre Slidre har faglaga ein representant kvar og formannskapet ein representant i som i hovudsak er involvert i generelle prioriteringar før vi deler ut ny midlar kvart år.

3. utfordringar

Aukande attgroing av innmark, kantsoner og utmarksbeiter gjev eit mindre synleg og variert landskap og redusere produksjonsevna. Tilgang på beitedyr går ned og interessene og økonomi for vedlikehald og fornying av gjerder blir redusert, slik at små, avsidesliggande beitearealer i mindre grad blir utnyttta. Dette med att beitetrykket går ned har stor innverknig på beitekvaliteten for de dyra som fortsett beiter, da hadde det vært ein tanke å finne samarbeidspartnarar til felles beitetiltak. Med muligheit for å gi tilskott til organisert beitebruk må ein kunne søke om å motvirke noen av den uheldige utviklinga. Området med intensiv utbygging til fridismål aukar utfordringane med gjerdehald og beitelogestikk, som visse stader fører til redusert bruk av utmarksbeite.

Vi har etter kvar fått ein stor del av leiejord på dei aktive bruka i dag, og dette får ein del uheldige konsekvensar i form av att arealet drives på en anna og til dels dårleg måte enn eget areal. Dette gir et preg på kulturlandskapet som mjlkøtilskuddsordninga må søke å motvirke.

Beitedyra er den viktigaste landskapspleieren vår. Landbruksdrift basert på beitedyr produserer ikkje berre mat og arbeidsplasser, men er heilt avgjørende for å opprettholde eit åpe og velstelt landskap. Innmarka blir stelt og slått-kulturmarka blir rydda og beita.

Beitedyra held vegetasjon og stier i fjellet og utmarka opne, dette er viktig og med tanke på friluftsintrasser og våre muligheiter til å benytte kulturlandskapet som turterreng.

Mange «rødlista» planter og insekter og fuglearter er og heilt avhengi av landskapet blir i varetatt, for at de skal kunne eksistere. Me slår fast att beitedyr er SVÆRT viktige for å opprettholde et bioloisk mengfold. De neste åra er styrking og utvikling av beitedrifta for å i vareta desse utfordringane.

4. Konkrete tiltak.

4.1. Kulturlandskapet

- Gjenngroing på grunn av for lite beitetrykk.
- Redusert beitebruk og slått av ekstensive areal.
- Utnytte grasressursar i stølsområda der det er dyrka areal.
- Synleggjere kulturlandskapet for samfunnet.
- Gjerding og anna tilrettelegging for beiting som skjøtseltiltak

Mål

- **Naturbeitemark** er grasmark som har hatt langvarig hevd i form av beiting. I naturbeitemarka er jordas ikkje dyrka med plog eller fres, eller det er svært skjeldan oppdyrking, slik at natureleg gras og urter i har inntatt vollen. Ofte er stein rydda og lagt i røys eller steingjerde for lang tid sidan. Det er ikkje gjødsla med handelsgjødsel og vanlegvis er det ikkje tilført anna gjødsel enn det dyra legg frå seg. **Natureng** er tilsvarande grasmark med langvarig hevd i form av slått, ofte kombinert med vår- og høstbeiting, med lav jordarbidingsgrad og lav gjødselintnsitet. I dag er ofte ugjødsla slåttemark ofte gått over til naturbeite. Mange av organismer og samfunna av organismar vi kan finne i naturbeitemark er nettopp avhenge av langvarig hevd, det vil si årleg beiting eller slått over lange tidsrom.

- Oppretthalde drift på alt jordbruksareal og ivareta kulturarven med stedstilpassa bygningsmiljø.
- Utnytte grasressursar i utmark
- Synleggjøre kulturlandskapet for samfunnet

Tiltak

- Tilskot til rydding og skjøtsel for synleggjering av landskapet og restaurering av beitearealet.
- Tilskot til gjerdning:
 - Ved beiterestaurering/farlege gjerder.
 - Ved tilrettelegging for utmarksbeiting nær fritidsbustad områder.

4.2. Biologisk mangfald

Utfordringar

I Vestre Slidre er det store areal med naturbeitemark. Kommunen er ei fjellbygd. Landskapet ligger ofte ikkje til rette for åkerbruk. Landbruket er basert på utnytting av utmarkas ressursar, med stølsdrift i fjellet, vår og høstbeite nede i bygda og slått i utmarka. Omlegging til «moderne» landbruk har ført til at utmarksslåttar er erstatta av innmarksdyrka gras. I stadig større grad er innmarka nå det viktigaste beiteressursane. Bruksnedleggelse, nedgang i dyre tall og i beiteintensiteten medfører at arealet med tradisjonelt hevda naturbeitemark minkar.

Attgroing og endra drift av ekstensiv, lite gjødsla beite og slåttemark er ein trussel mot bevaring mot det biologiske mangfaldet.

Mål

Det er viktig å ta vare på rike småbiotopar som tilfluktstader for planter og dyr i jordbrukslandskapet. Det er fleire artsrike beite slåttemarkar som er trua for attgroing. Må vera med å ta vare på areal der vegetasjon enders og går over til skog, der ein rekke artar som utmarkas kulturlandskap som heimstad blir utkonkuret og etter kvart blir skjelden. Andre kan være så dårleg kjent at dei går tapt før vi kjenner til deira eksistens.

Tiltak

Tilskott til skjøtsel, bevaring av arts mangfaldet

Gode tilskottsordningar for skjøtsel av slike biotopar med tilpassa arbeidsmetodar. Områda må takast vare på og klassifiserast av fagfolk og leggest inn i kartsystemet.

Det må lagast planer for den enkelte søker for å ta vare på desse areala som det her er snakk om, langsiktig drift og den må kontrollerast av kommune slik att arealet blir skjøtta på riktig måte.

Det arealet som kan være berettiga tilskot er slåttenger, naturbeitemark, kalkrike enger småbiotoper(når desse er prega av tidligare slått/beiter.)

4.3 Kulturmiljø / kulturminne

I Vestre Slidre kommune er det mange kulturminner og kulturmiljøer. Det er spor etter aktivitet etter menneske, frå uminelige tider. Eksempler kan være både gravhauger og fangsgroper frå ulike tidsaldre. Vidare finnes det rester etter tidligare landbruksdrift med gamle hus og fjøs tufter, sommarfjøs, kvednhus, naust, utløer og stabbur.

Bygningar som fell utanom aktiv jordbruk eller mistar funksjonen sin, er truga av forfall. Istandsetjing av bygningar utan bruk av antikvarisk prinsipp kan gje tap av viktig kulturhistoriske verdiar. God skjøtsel og vedlikehald av kulturminne og –miljø er viktig for både auke medvit, bevaring og oppleving. Kulturminner som ikkje er synleg mister sin verdi som element og *forteller* i landskapet. Kulturminner som blir gjenngrodd og blir liggende under markoverflata, er særleg utsatte for øydeleggelse i forbindelse med landbruksdrift. Det er viktig at slike tas vare på som ein kjelde til kunnskap, grunnlag for opplevelse og som bruksresesuser. Ei utfordring i dag er att kulturminner gror att. Kulturminner som ikkje lenger er synlege mister sin verdi som element og forteller i landskapet. Kulturminner som er overgrodde og blir liggende under markoverflata, er særleg utsatte for ødeleggelser i forbindelse med landbruksdrift.

I Vestre Slidre har vi den tida Stilk og Smil ordninga har fungert fått sette i stand og take vare på mange gamle våningshus /løer/ skåle og fjøs. Gjennomføringsevna har vært god og på enkelte stølslandskap har det blitt sett i stand mange sel, gamle steinfjøs og uthus. Vi har hatt stor nytte av fagmann på området Olav Bråten som har vært veileder dei siste åra, han har kunnskap om byggeskikken i vårt området og stor praktisk erfaring. Han har bidratt til å sett i stand mange sel, løer, steinfjøs og våningshus både på stølen og heime. Denne ordninga er viktig å føre vidare. I dag er det rådgivar på Valdres folkemuseum som blir brukt som fagperson.

Tiltak

- Freda og verneverdige bygningen
- Heimstølane(vedlikehalde)
- Restaurere stølsmiljø
- Mindre driftstiltak på stølen
aggregat, strøm mjølkerom og div.
- Bevare kulturminnes opprinneleg elementer eller kulturmiljøets egenart og heilheit, ved å foreta så lite forandring som mulig.
- Reprasjon framfor heil utskifting, der dette er mulig og økonomisk forsvarleg.
- Bruk tradisjonelle matrialer,håndsverksteknikker og farger som tidligare har vært brukt på kulturminner.
- Søkjaren må ha ei konkret plan for bruken av bygningane etter restaurering.

Kulturminne i utmark

- Gravhauger, tømmerbuer, steingjerder, mjølkeramper, utløer, rydningsrøyser
- Spor etter tidligare buplassar, fangstgraver.

Mål

- Synliggjøre kulturlandskapet for samfunnet
- Bevisstgjøre sine historiske røtter
- Felles avhengighet av ressursgrunnlaget og vise det fram og formidle og fortelje om framtida.
- Det gis ikkje tilskott til fjerning av kulturminner.
- Dei elste kulturminnene som automatisk er freda behandles i samråd med kulturmyndigheiter. Forminner som skal er/ skal registerer i askeladden.ra.no, prioriterast.

4.4. Friluftsliv og tilgjenge

Attgroing av kant soner, oppdyrking og andre inngrep i gamle ferdselsårer gjer jordbrukslandskapet mindre tilgjengeleg. Det blir stadig dårlegare utsikt til landskap og vassdrag. Det er behov for meir tilrettelegging for ferdsel og auka tilgjenge til attraktive natur og kulturmiljø. Dei som bur i Vestre Slidre er glade i naturen og er ivrige brukarar av denne. Landbruket forvalter store deler av denne naturen. Skal man komme seg ut i naturen er man i mange tilfeller avhengige av å ferdes i landbrukets kulturlandskap og utmark, forvaltet av landbruket.»Allenmannsretten» tilseier at allenheiten fritt kan benytte utmark til turformål, likevel fungerer dette fenomenet kanskje best, når brukarane og grunneigarane har ein felles forståelse korleis naturen bør benyttes, og her ligg det ein vesentelg utfordring.

Ved ferdsel i enkelte områder, kan det være hensiktsmessig at ferdselen og bruken skjer etter tiltrettelagte stiger, benytte klyv eller grunder i gjerde osv. Tilrettelegging av kulturmark og utmark for bruk av allmennheten, anses ikkje som naturleg del av gardsdrifta, og bør premierast med tilskott.

Auke kunnskap om og tilgjenge til gamle stigar og ferdselsårer. Dette arbeid kan ein samarbeide med lag og foreiningar i bygda t. d historielaget.

Mål

Fremme tilgjengelegheit

Tiltak

- Opparbeiding/vedlikehald av turist stiar og gamle ferdselsveger
- Utsiktsrydding som har god og langsiktig effekt for miljøverdier og landskap.

4.5 Klima tiltak

Gjennomføre «tiltaksplan» på landbrukseigedommer, slik att klima blir sett på dagsorden. Norsk landbruksrådgivning har sett i gang eit program som kan brukes, der bonden får besøk og det blir kartlagt klima tiltak på landbruks eigedommen.

Vist dette blir gjennomført kan det gi utslag i tilskudd.

Det må legges fram ein plan som må følges opp av både Norsk landbruksrådgivning og kommunen.

4.6. Avrenning til vassdrag.

Vestre Slidre er ei innlandskommune, som er sterkt prega av husdyrhald og grov for produksjon. Arealbruken er såleis einseitig. Totalt ligg 30 % av jordbruksarealet i kommune i stølsområda.

96% av innmarka vert brukt til eng og beitemark. Dei klimatiske tilhøve og areala sin utforming gjer at det er lite rom for å drive med andre produksjonar enn grovfôr og husdyr.

Det er lite kornproduksjon i bygda.

Større nedbørmengder gjev generelt behov for auka grøftingsnivå på jordbruksareal, og for å ha kontroll på vatn og næringsstoff.

Auka nitrogeneffekten, redusert jordpakking og anna optimalisering av gjødselpraksis kombinert med betra drenering av jordbruksarealet, vil redusere avgang av næringsstoff frå jord gjødsel og vann.

Fleire plasser i kommunen renn elva og bekken gjennom jordbruksområdet med lett eroderbar jord, og kan raskt grava ut mykje mat jord. Dette bidrar til forurensing av bekk og vassdrag, og tappar gardsbruket fordyrbare ressursar. Her kan det være aktuelt med ulike tiltak, enkeltvis eller fleire tiltak satt i samanheng. Ulike metoder kan være:

- Plante arter i bratte skråningar med formål å armere og stabilisere jordmasse.
- Steinsetting av bekkeløp utsatte parti.
- Steinsetting evt. bruk av betong eller betongrør ved krysningspunkt.
- Kummer til overflatevann i forsterkingar.

Mål

- Minimalisering av jorderosjon og av renning av næringsstoff frå gjødsel.
- Optimal drenering av jordbruksarealer.
- Reduksjon og utslepp av klimagassar og tap av næringsstoff til luft.

Tiltak

- Alle tiltak som redusera faren for vannerosjon og fourensing, eller som skapar eit meir positivt kulturlandskap kan støttes, dersom dette er nødvendig tiltak utover det som forventes av vanleg jordbruksdrift. Vår strategi for å begrense erosjon, er å bidra til hydrotekniske tiltak, i og ved elver og bekker. Normal drenering og grøfteanlegg for dyrka mark støttes ikkje.
- Miljøretta tiltak for landbruksforurensing.
- Tilskott til rydding for oppretthalde og styrking av eksisterande vassvegar.

4.7 Tilskott til «nofence»

Det kan gis tilskudd til «nofence» solcelle drevet klave som evt. blir godkjent av Mattilsynet til bruk for beitedyr i utmark.

Dette vil være ei prøverordning, og ikkje til mange dyr pr. besetning, og der det er store problemar med å halde oversikt kor dyra befinner seg til ein kvar tid.

Vurdering i kvart enkelt tilfelle av saksbehandlar.

5. Retningslinjer for saksbehandling

5.1. Behandling og fristar.

Kommunen har møte med faglag og rep. Frå formannskapet ein gong i året, i april for å drøfte og gjennomgår bruken av smil midlane. Smil strategien vil bli behandla politisk.

Vestre Slidre kommune behandlar innkomne søknader, og prioriter tilskot etter mengda og nivået på søknader. Det er ingen søknadsfrist. Saker som kjem inn etter att årets ramme er oppbrukt vert overført til neste år.

Det er varslet i SMIL – forskriftene fom.1.1.2020 kven som er berettiga tilskudd,jf jordbruksavtalen 2019. Det er opna opp for att privatpersoner også kan søke om tilskudd i det elektroniske søknadskjema.

Tilskotsnivå

Alle tiltak som blir godkjent, skal få inntil 35 % .

Vilkår:

Det vert som utgangspunkt gjeve 3 års frist på gjennomføring av godkjende prosjekt.

Arbeidsfristen kan utsetjast eit år etter 3 års periodar om det skulle være nødvendig.

Prosjekt som er delvis eller ikkje gjennomført innan siste frist, vil få inndregne attståande

tilskottet. Kriterium for å få forlenga arbeidsfrist over 4 år er alvorleg sjukdom eller ulykker.

Det vil være betre å avslutte saka og søke på nytt om det skulle være aktuelt.

Delutbetaling på inntil 75 % av bevilga tilskot vil bli utført etter skrifteleg anmodning frå søkeren.

Sluttgodkjenning/sluttutbetaling kan bli utført når arbeidet er ferdig og sluttrapport og rekneskap er lagt fram. Dokumentasjon i form av timelister/kopi og faktura må leggest ved.

Tilskottet kan bli kravd tilbakebetalt dersom det oppstår tilhøve som er i strid med føresetnad for tilkjenning av tilskotet.

Kommunen skal fylje opp og føre kontroll med tiltaket som får stønad. Fylkesmannen og Riksrevisjon kan krevje naudsynte opplysningar og kontrollere at bruken av tilskotsmidlar er i tråd med føresetnadene.